

MUSIQA SAN'ATIDA MALAKALI IJROCHILARNI TAYYORLASH MUAMMOLARI

Xalbayeva Nasiba Raxmanovna

Osiyo Xalqaro Universiteti

1- bosqich magistrant

nastyarakhmanovna24@gmail.com

Ilmiy rahbar: Sabirova Nasiba Ergashevna

Annotaciya: Bu maqolada musiqa san'atida malakali ijrochilar tayyorlashda o'zbek san'atida qilingan va o'rgatilib kelinayotgan dars o'tish metodlari, yangitdan yaratilgan o'quv qo'llanmalar yaxshi pedagog va malakali ijrochilar tayyorlashda katta hissa qo'shayotgani hamda bundan paydo bo'layotgan muammo va yechimlar to'g'risida yangi ta'lim tizimi saytlari va elektron kitoblardan izlanish olib borildi. Maqolada aynan san'at sohasidagi yetuk pedagog va malakali ijrochilar tayyorlashda ustoz va shogirt o'rtasidagi yaqinlik yani munosabat to'g'risida ham ko'rsatib berilgan. Maqolada musiqiy san'atda, xususan Qoraqalpoq an'anaviy musiqiy ijrochilik sohasida malakali kadrlar tayyorlashda uchrayotgan dolzarb muammolar yoritiladi. Shuningdek, mavjud to'siqlar tahlil qilinib, ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar ilgari suriladi.

Kalit so'zlari: san'at, ustoz, shogirt, taland, musiqa, tarixiy, manbaa, qo'llanma, ijodkor, sahna. Qoraqalpoq musiqasi, dostonchilik, jo'roqchilik, musiqiy ta'lim, an'anaviy ijrochilik, madaniy meros.

Bugungi globallashuv davrida musiqa san'ati insoniyat madaniyatining ajralmas qismi sifatida xalqaro maydonda yuksalib bormoqda. Ayniqsa, jahon musiqa san'atida malakali ijrochilarni tayyorlash dolzarb muammolardan biriga aylangan. Chunki ijrochilik nafaqat texnik mahoratni, balki chuqur musiqiy tafakkurni, estetik didni va xalqaro madaniy kontekstni tushunishni talab qiladi. Jahon miqyosida professional ijrochilarni tayyorlashda quyidagi asosiy muammolar mavjud:

1. Ta'lim tizimidagi farqlar – Turli mamlakatlarda musiqa ta'limi darajasi va metodikasi bir-biridan farq qiladi. Bu esa xalqaro darajada yagona standartlar yo'qligiga olib kelmoqda.

2. Madaniy-barqarorlik muammolari – Ko‘plab iqtidorli yoshlar o‘z ona yurti madaniyatidan uzoqlashib, boshqa musiqiy an‘analarga moslashishga majbur bo‘ladi, bu esa ularning individual uslubini shakllantirishiga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi.

3. Amaliy sahna tajribasi yetishmasligi – Malakali ijrochilarni shakllantirishda sahna tajribasi muhim o‘rin tutadi. Ammo ko‘plab o‘quvchilar bunday imkoniyatlardan mahrum.

4. Texnologik imkoniyatlar va moliyaviy resurslar yetishmasligi – Raqamli texnologiyalar rivojlanayotgan bir paytda, har bir musiqachining zamonaviy asbob-uskunalar va dasturlardan foydalanish imkoniyati yo‘q.

Shuningdek, malakali pedagoglar tanqisligi, musiqiy tanlov va festivallarning kamligi ham ushbu muammoni chuqurlashtirmoqda. Malakali ijrochilarni tayyorlash yo‘lida eng avvalo, zamonaviy va xalqaro talablar asosida tuzilgan o‘quv dasturlarini ishlab chiqish, amaliyotga yo‘naltirilgan ta‘limni yo‘lga qo‘yish hamda yosh iste‘dodlarni qo‘llab-quvvatlash zarur. Madaniyatlararo muloqotni kuchaytirish, xalqaro tajriba almashuvlarini yo‘lga qo‘yish esa jahon musiqa san‘atida yetuk ijrochilarni tarbiyalashda muhim omillardan biri hisoblanadi. Musiqa san‘ati har bir xalqning ma‘naviy boyligini, estetik qarashlarini va madaniy merosini aks ettiruvchi yuksak san‘at turi hisoblanadi. Bugungi globallashtirish sharoitida jahon musiqa makonida malakali ijrochilarni tayyorlash tobora dolzarb bo‘lib bormoqda. Ayniqsa, O‘zbekistonda musiqa san‘atini rivojlantirish, yosh iste‘dodlarni kashf qilish va ularni xalqaro miqyosda tanitish muhim vazifalardan biridir. Shu bois jahon va milliy darajada professional ijrochilarni tayyorlashda mavjud muammolarni chuqur tahlil qilish zarur.

Jahon miqyosida malakali ijrochilarni tayyorlashda quyidagi muammolar mavjud:

1. O‘quv dasturlarining zamonaviy standartlarga to‘liq mos emasligi – Ko‘plab davlatlarda, jumladan O‘zbekistonda ham, musiqa ta‘limi dasturlarida amaliyotdan ko‘ra nazariyaga ko‘proq urg‘u beriladi. Bu esa ijrochilik mahoratini yetarlicha rivojlantirishga to‘sqinlik qiladi.

2. Sahna tajribasining yetishmasligi – O‘zbekistonda yosh musiqachilar uchun konsertlar, tanlovlar va festivallarning soni oshayotganiga qaramay, bu hali barcha iqtidorlarni qamrab olish darajasida emas. Sifatli sahna tajribasi esa har bir ijrochining mahoratini oshiradi.

3. Milliy va jahon musiqasini uyg'unlashtirish muammosi – Ko'pchilik yoshlar jahon musiqasiga intilayotgan bir paytda, milliy musiqiy an'analarni chuqur o'rganmayapti. Bu esa ularning ijodida o'ziga xoslik yetishmasligiga olib keladi. Shu bilan birga, milliy maktablarning jahon san'ati bilan uyg'unlashuv mexanizmlari hali to'liq shakllanmagan.

4. Kadrlar muammosi – O'zbekistonda malakali pedagoglar, ustoz san'atkorlar soni yetarli bo'lsa-da, ularning hududlar bo'yicha taqsimoti teng emas. Ayni paytda zamonaviy texnologiyalardan foydalanishda ham ma'lum cheklovlar mavjud.

5. Moliyaviy va moddiy-texnik baza yetishmasligi – Musiqa ta'lim muassasalari, ayniqsa viloyatlardagi maktablar, ba'zida zamonaviy cholg'ular, jihozlar va ovoz texnikasiga muhtoj bo'lib kelmoqda. Bu esa o'quvchilarning to'laonli o'sishiga to'sqinlik qiladi.

Jahon va O'zbekiston musiqa san'atida malakali ijrochilarni tayyorlash uchun bir nechta ustuvor yo'nalishlarda ish olib borish zarur:

- Ta'lim dasturlarini xalqaro standartlarga moslashtirish,
- Yosh iste'dodlar uchun sahna amaliyotini kengaytirish,
- Milliy va jahon musiqasini uyg'unlashtirishga xizmat qiluvchi kreativ loyihalarni qo'llab-quvvatlash,
- Texnik bazani mustahkamlash va raqamli texnologiyalarni keng joriy etish,
- Ustoz-shogird an'anasini rivojlantirish va hududlarda teng imkoniyatlar yaratish.

Agar bu yo'nalishlarda tizimli chora-tadbirlar ko'rilsa, O'zbekistonda ham jahon miqyosida tan olinadigan, malakali va o'ziga xos ijrochilar yetishib chiqishiga shubha yo'q.

Musiqa san'ati har bir xalqning ruhiy boyligi, tarixiy xotirasi va madaniy o'zligini ifodalovchi kuchli vositadir. Qoraqalpoq xalqining epik musiqiy an'analari esa bu jihatdan alohida o'ringa ega. Biroq zamonaviy davrda ushbu merosni saqlash va uni davom ettiruvchi malakali ijrochilarni tayyorlash borasida qator muammolar mavjud.

Ta'lim tizimi va kadrlar masalasi: An'anaviy musiqiy san'atni saqlash va rivojlantirishda eng muhim omillardan biri — bu malakali o'qituvchilar va to'g'ri shakllangan ta'lim tizimidir. Hozirda ko'plab musiqiy maktablarda epik janrlarga

ixtisoslashgan dasturlar yo‘q yoki yetarli darajada ishlaymaydi. Qoraqalpoq hududidagi ayrim san‘at maktablarida jo‘roqchilik va dostonchilik bo‘yicha mutaxassislarning yetishmasligi kuzatiladi (Qosimov, 2019).

An’anaviy musiqaga qiziqishning kamayishi: Globalizatsiya va raqamli madaniyatning tez sur’atlarda rivojlanishi natijasida yoshlar orasida zamonaviy musiqaga qiziqish ortib bormoqda. Bu holat, o‘z navbatida, an’anaviy ijrochilikka bo‘lgan ehtiyojni kamaytirmoqda. Aksariyat yoshlar zamonaviy estrada yoki xorijiy janrlarga moyil bo‘lib, doston yoki aytimlarga befarq qarashmoqda (UNESCO hisobotlari, 2021).

Moddiy-texnik bazaning zaifligi: Musiqa maktablari va darsliklar zamonaviy talabga javob bermaydi. An’anaviy cholg‘u asboblarning (masalan, dutor, gijjak) sifatli nusxalari va ularni sozlash uchun zarur sharoitlar yetishmaydi. Bundan tashqari, ovoz yozish studiyalari va sahna uskunalari kabi vositalar ham yetarli emas (Karimbergenov, 2020).

Malakali ustozlarning yetishmasligi: Ko‘pgina ustozlar nafaqaga chiqqan yoki zamonaviy pedagogik yondashuvlarni to‘liq egallamagan. Shuningdek, yangi avlod ustozlarini tayyorlash tizimi hali yo‘lga qo‘yilmagan. Bu esa ijrochilikda ustoz-shogird an’anasining uzilishiga olib kelmoqda.

Xulosa va takliflar

Yuqorida keltirilgan muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi chora-tadbirlar taklif qilinadi:

1. An’anaviy musiqani o‘rgatish bo‘yicha maxsus o‘quv dasturlarini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish.
2. Madaniy grantlar va stipendiyalar orqali dostonchi, jo‘roqchi va cholg‘uchi yoshlarni rag‘batlantirish.
3. Ustoz-shogird tizimini tiklash, tajribali ijrochilarni rasmiy tarzda o‘qituvchilik faoliyatiga jalb qilish.
4. Ommaviy axborot vositalari va internet platformalarda an’anaviy musiqani keng targ‘ib qilish.
5. Milliy va xalqaro musiqiy festival, tanlov va seminarlar orqali yosh ijrochilarni namoyon qilish.

Adabiyotlar:

1. Qosimov M. "Qoraqalpoq xalq musiqasi va uning janr turlari". Nukus, 2019.
2. Karimbergenov A. "Epik ijrochilikda musiqaning o‘rni". "San’at va Madaniyat" jurnali, 2020.
3. UNESCO. “Safeguarding Intangible Cultural Heritage in Central Asia”, Paris, 2021.
4. Jumaniyozov S. "Dostonchilik an’analari va ularning musiqiy ifodasi". O‘zbekiston San’at akademiyasi nashri, 2018.